Лекція №1
Податкова система та принципи податкового законодавства. Податкове право та податкові правовідносини

ПЛАН

- Поняття податку і збору
- Податкова система України
- Податкове законодавство України та його принципи
- Податкове право та особливості податкових правовідносин
- Суб’єкти податкових правовідносин
- Елементи податкового закону

Податкове законодавство України (ст. 3 ПК України)

1. *КУ від 28.06. 1996 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text*
2. *ПКУ від 02.12.2010 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text*
3. *МКУ від 13.03.2012 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text*
4. *ЗУ «Про митний тариф» від 19.10.2022 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text*
5. *Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ і якими регулюються питання оподаткування.*
6. *Нормативно-правові акти, прийняті на підставі та на виконання ПКУ та законів з питань митної справи.*
7. *Рішення ВР АРК, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийняті за встановленими правилами.*

У ст. 67 Конституції України закріплено, як один з конституційних обов'язків те, що «кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом». Також у ст. 92 Конституції України передбачено виняткове право законодавчого органу, що лише законами України можна встановлювати «систему оподаткування, податки і збори».

Податок – це обов’язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до ПК України (ч. 1 ст. 6 ПК України).

Характерні особливості податку:

1) сплачується на умовах безповоротності. Повернення податку можливе лише в разі його переплати або тоді, коли законодавством передбачено пільги щодо такого податку;

2) має односторонній характер установлення.

3) може бути сплачений лише до бюджету;

Характерні особливості податку:

4) при сплаті податку платежу відбувається перехід частини коштів із власності окремих платників у власність всієї держави;

5) індивідуально безоплатний і виражається в тому, що при його стягненні держава не бере на себе обов'язків з надання кожному окремому платникові певного еквівалента, що дорівнює їхньому платежу.

Основні функції податків:

1. **Фіскальна** (мобілізація грошових коштів від фізичних та юридичних осіб для формування фондів фінансових ресурсів держави);
2. **Розподільна** (розподіл і перерозподіл доходів між соціальними групами та верствами населення, між сферами і галузями економіки);
3. **Регулювальна** (регулювання процесу наповнення публічних фондів коштів, забезпечення функціонування фінансової системи, забезпечення добробуту громадян та ін.);
4. **Стимулювальна** (стимулювання прискорення темпів економічного зростання, інвестиційних процесів, зростання валового національного продукту тощо);

ЗБІР (ПЛАТА, ВНЕСОК)

це обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок учинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значущих дій (ч. 2 ст. 6 ПК України).

ЗБІР (ПЛАТА, ВНЕСОК)

Ознаки зборів, які відрізняють їх від інших податкових платежів:

1) при сплаті збору має місце індивідуально визначене зустрічне задоволення на користь його платника, що полягає у тому числі, але не винятково, у вчиненні юридично значущих дій на його користь;
2) зборам притаманні відмінні від податку механізми реалізації примусового характеру платежу;
3) для зборів характерним є цільове призначення, тобто збори використовуються, як правило, для фінансування діяльності державних установ.

2.Податкова система

це сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому ПК України порядку (п. 6.3 ст. 6 ПК України). Загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено ПК України, сплаті не підлягають (п. 4.2 ст. 4 ПК України). Установлення загальнодержавних податків та зборів, не передбачених ПК України, забороняється (п. 9.4 ст. 9 ПК України).

Загальнодержавні податки та збори (встановлені ПК України і є обов'язковими до сплати на всій території України, крім деяких випадків) – ст. 9 ПК України:

- податок на прибуток підприємств;
- Мито
- податок на доходи фізичних осіб;
- акцизний податок;
- Рентна плата
- екологічний податок;
- ПДВ

Тимчасово, до набрання чинності рішенням Верховної РадиУкраїни про завершення реформи Збройних сил України, встановлюється військовий збір (пункт 16-1 підрозділу 10 розділу XX ПК України). Іншим **тимчасовим обов'язковим платежем** є збір з одноразового (спеціального) добровільного декларування (відповідно до підрозділу 9-1 розділу XX ПК України) (платники – фізичні особи).

Місцеві податки та збори (встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених ПК України, рішеннями сільських, селищних, міських рад у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад):

місцеві податки:

- **податок на майно** (передбачає: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; плату за землю);
- **єдиний податок;**

місцеві збори:

- **збір за місця для паркування транспортних засобів;**
- **Туристичний збір**

Місцеві ради обов'язково установлюють **єдиний податок та податок на майно** (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі) (п. 10.2-1 ПК України).

3. ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (ст. 4 ПК України):

загальність оподаткування

кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені ПК України, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями ПК України;

рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації

Забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

3. ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (ст. 4 ПК України):

презумпція правомірності рішень платника податку

В разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, унаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

фіскальна достатність

установлення податків та зборів, з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

соціальна справедливість

установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

3. ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (ст. 4 ПК України):

економічність оподаткування

установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

нейтральність оподаткування

установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

стабільність

зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніш як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

3. ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (ст. 4 ПК України):

рівномірність та зручність сплати

Установлення строків сплати податків та зборів, з огляду на необхідність забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

єдиний підхід до встановлення податків та зборів

визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів
податку.

4. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

Відносини у сфері оподаткування є предметом регулювання податкового права, що представляє собою підгалузь фінансового права, сукупність фінансово-правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають з приводу встановлення, сплати їх платниками до бюджетів, у сфері адміністрування сплати податків і зборів, стягнення податкового боргу, розрахунків у сфері сплати податків і зборів, зарахування до бюджету та повернення надміру сплачених податків (зборів), а також у процесі податкового контролю та притягнення до фінансової відповідальності.

ІНСТИТУТИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА:

- інститут загальнодержавних податків і зборів
- інститут місцевих податків і зборів;
- інститут податкового процесу, що передбачає адміністрування податків і зборів;
- інститут фінансової відповідальності.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН:

Об’єкти податково-правового регулювання:

податкова система (податки та збори, що до неї входять, загальна та спрощена системи оподаткування, загальнодержавні та місцеві податки і збори, їх елементи);

правовий статус суб’єктів податкових правовідносин: передусім податкових та митних органів, платників податків (резидентів та нерезидентів), податкових агентів, представників платників податків та інших учасників податкових відносин, права та законні інтереси яких захищаються (публічний інтерес, приватний інтерес платника податків тощо);

суспільні податкові відносини (їх зміст, права та обов’язки сторін взаємозв’язок та взаємодія суб’єктів, варіанти можливої та обов’язкової їх поведінки, процесуальні вимоги до поведінки суб’єктів податкових правовідносин юридичні факти – життєво важливі обставини, з якими пов’язується дія податкових норм, дії учасників податкових відносин (як правомірні, так і протиправні).

Особливості методу владних приписів (імперативного методу) у податкових правовідносинах:

переважають обов'язки – формування правового статусу суб'єктів правовідносин спрямоване передусім на деталізацію, конкретизацію їх податкового обов'язку, порядку їх реалізації, чітке закріплення їх прав (повноважень);

суб'єкти податкових правовідносин не можуть за своїм розсудом набувати податкових прав і здійснювати податкові обов'язки, а також визначати їх зміст. Вони реалізують податкові права й обов'язки, лише якщо останні встановлені у відповідних законах (відповідно до ст. 3 ПК України); суб'єкти податкового права діють лише за приписом правових норм, які є категоричними, суворо обов'язковими та не допускають відступу та довільного тлумачення;

Особливості методу владних приписів (імперативного методу) у податкових правовідносинах:

визначає юридичну нерівність суб'єктів податкових правовідносин. Одні суб'єкти (публічні) мають юридично владні повноваження стосовно інших суб'єктів, які мають та здійснюють податковий обов'язок;

специфічні засоби забезпечення реалізації податкового обов'язку, що передбачають використання традиційних засобів забезпечення виконання зобов'язання (податкова застава, зупинення видаткових операцій, адміністративний арешт майна (коштів) тощо), але з імперативним змістом як цих відносин.

Елементи диспозитивності у регулюванні податкових відносин:

можливість платника формувати свою податкову політику (здійснювати податкове планування), обирати систему оподаткування;

податкові органи можуть надати відстрочку платежу на підставі спеціальної угоди про відстрочення чи відстрочення сплати податкового зобов’язання;

є процедура узгодження розміру податкового зобов’язання.

5. СУБ'ЄКТИ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

І. Сторона, яка виступає у ролі владного суб'єкта:

1) Держава Україна (ВРУ, КМУ, Міністерство фінансів, контролюючі органи, інші спеціально уповноважені державою суб'єкти;

2) Територіальні громади

І. Невладні суб'єкти податкових правовідносин:

- **платники податків**
- **Податкові агенти**
- **представники платників податків (законні та уповноважені);**
- **Фінансові установи**

ПЛАТНИКИ ПОДАТКІВ

це особи, на які покладено обов'язок зі сплати податків, зборів та виконання інших обов'язків, пов'язаних з такою сплатою. Платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з ПК України або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів згідно із ПК України (п. 15.1 ст. 15 ПК України).

Платники податків – фізичні особи:

резиденти та нерезиденти. Правила визнання фізичної особи резидентом закріплені в п. 14.1.213 ст. 14 ПК України;

самозайняті фізичні особи – платники податку, які є ФОП або провадять незалежну професійну діяльність за умови, що такі особи не є працівниками в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності (п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК України). Самозайняті особи зобов'язані повідомляти про свій статус банки, інші фінансові установи, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей, в яких такі особи відкривають рахунки/електронні гаманці (п. 69.7 ст. 69 ПК України);

електронний резидент (е-резидент) – іноземець, який досяг 18-річного віку, не є податковим резидентом України, отримав відповідні кваліфіковані електронні довірчі послуги та інформація про якого внесена до інформаційної системи «Е-резидент» (п. 14.1.56-6 ст. 14 ПК України).

ЗАВДАННЯ НА ПРАКТИЧНЕ №1

1. Історія розвитку податкових правовідносин (описати основні етапи еволюції податкових правовідносин, Давній світ, Середньовіччя, новий час, становлення в Україні, сучасний етап)

2. Дослідіть правову природу податку на GOOGLE, податку на виведений капітал і додаткового податку з банків (правова інституційність, суб'єктний склад, тобто хто є платником та база оподаткування).

3. Знайдіть та проаналізуйте приклади складових податкового законодавства України. Розгляньте положення щодо реформування податкового законодавства, закладені у Національній стратегії доходів на 2024-2030 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів України 27.12.2023 р.

4. Практичне завдання. Проаналізуйте стан виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованою Законом України від 16.09.2014 р. у контексті оподаткування. Як відповідні заходи з реалізації співвідносяться зі стратегічними цілями Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та Стратегії доходів до 2030 року?

Дякую за увагу!